

YUNUSLAR VE İNSANLAR

Josef F. KLEIN

Artık günümüzde yunus balıklarını yakından görebilmek üzere deniz kıyılarına gitmeye ihtiyaç duyulmamaktadır. Yaklaşık otuz yılı aşkın bir süredir bazı yunus türleri büyük akvaryumlarda barındırılmaktadır. Sahilden uzak Orta Avrupa ülkelerinde bu tür tesislere rastlanılmaktadır. Bunlardan İsviçre'de Rapperswil'de bulunanı gerçekten görülmeye değer bir tesisdir.

Yunuslara karşı olan his ve düşüncelerim belirli devrelerde sık sık değişikliğe uğramıştır. Çocuk denecek yaşlarda balık yağını hiç sevmemediğimden yunuslardan nefret ederdim. Daha sonraları bu etçil memeli hayvanlara karşı yeniden ilgi duymaya başlamıştım. Televizyondaki seri filimlerde seslerini duyduğum an pazar gezintilerimi hemen cumartesiye dönüştürdüm. Ailemin benim bu davranışımı etkilemeye başlamalarından sonra televizyonda gösterilen filmleri sürekli olarak izleyen bir seyirci olmuştum adeta.

Bu yaratıklarla karşılaşma olanağını ilk kez Barcelona'daki Hayvanat Bahçesinde bulabilmiştim. Hatırladığım kadarıyla o an nefesim kesilir gibi olmuştu. Bunun nedeni yanımdaki hanımın yanına yaklaşamayacak kadar sarmısak kokmasından değil, bu yaratıkların havada müthiş bir şekilde perende atmalarına hayran kalışımdan dolayı idi.

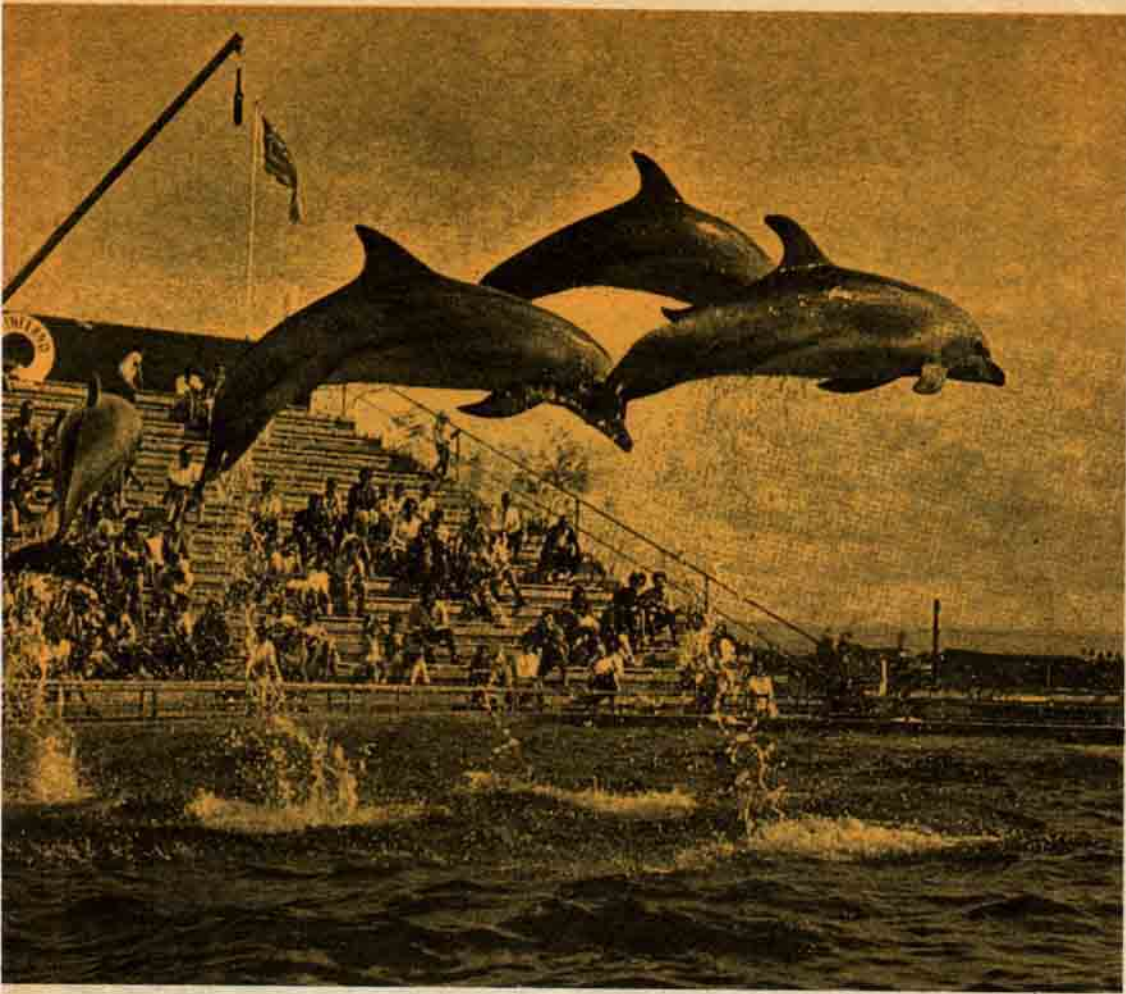
Bir defasında yunuslarla yapılan özel bir gösteriyi seyretme olanağını bulmuştum. Pek büyük sayılmayan havuzda yunusların çadırın tepesine doğru sıçrayışları gerçekten görülmeye değerdi. Daha sonra tekrar suya dalmayı ne kadar güzel becerebiliyorlardı. Akrobatik hareketlere karşı fazlasıyla ilgi duydukları aşikârdı. Acaba bu yaratıklar oldukça küçük sayılan havuzlar içerisinde sürekli olarak bir yerden diğerine transfer edilmişleri sırasında neler hissederek diye düşünmeye başlamıştım. Bunlar aklıma geldikçe gösterilerinden yeterince zevk alamaz olmuştum. Kafes arkasında huzursuz bir şekilde bir aşağı bir yukarı dolaşan kaplanın da neler hissettiğini bilmek isterdim. Yunus balıklarını esirler gibi göz altında tutmak gerekli miydi acaba ? Bu konuda

uzun süren bir tartışmaya girişilebilirdi. Neticede soruların olumlu olarak cevaplandırılmasından kaçınılmamalıydı. Bizler eğer bu yaratıkları daha iyi tanımayı ve onların yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmayı arzuluyorsak, bu şekilde davranmamız gerekecekti.

Günün birinde Zürih Gölü yakınındaki Rapperswil Akvaryumunu görmek üzere İsviçre'ye gitmeye karar verdim. Tesis hakikaten muazzamdı. Ancak buradaki iklim şartları ve deniz suyu akvaryumdaki yunusları acaba ne derece tatmin edebiliyordu ? Amerikalı Leo Szilard'ın "Yunusların, Haykırıışları ve Diğer Öyküler" adlı kitabında bu yaratıkların insan zekâsının üstünde bir zekâyâ sahip olduklarından söz edilmekteydi. Yine yazarın yakın dostu John C. Lilly, "5. Günün Yaratığı - Yunuslar" adlı seri kitaplarından birinde, insan beyninden altı defa daha büyük olan beyinlerinin çok fazla çalıştığından söz edilmekteydi.

Yunusların insan zekâsına yakın bir zekâyâ sahip olmaları bu balıklar üzerinde geniş çapta bir araştırmaya girişilmesine yol açmıştı. 1966 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Azak Gölü ile Karadeniz kıyılarında 10 yıl süre ile ticarî gayeyle yunusların avlanma ve öldürülmelerini yasaklamıştı.

Şimdi isterseniz yine Rapperswil'de geçirdiğim maceralı birkaç günün hikâyesini anlatmaya çalışayım. Akvaryumun kenarına yaklaşmak isterken birdenbire sel baskınına uğramış gibi saçlarım kadar sırlıklam ısladığımı hiç unutmuyorum. Bu tatlı yaratıklar bana "Hoş geldin" demek istiyorlardı sanki. Pantolonumda kuru bir taraf bırakmamışlardı. Ufak sayılabilecek havuzda koyu gri gölgeleri birbirlerini kovalama

Yunus balıklarının yukarı sıçramaları için eğitilmeleri gerekmemektedir. Bu tür sıçramaları istedikleri an kendiliklerinden yapabilmektedirler.

savaşına girişmişlerdi. Hızlarını değiştirmeden bir sağa bir sola doğru yöneliyorlar, daha sonra dalıp tekrar suyun yüzüne çıkmaya çalışıyorlardı. Sanırım torpilleme işine girişmişlerdi. Ansızın başlattıkları bu oyuna bir anda son vermesini de biliyorlardı. Havuz kenarından bana doğru meraklı bakışlarla bakan bu yaratıkların yüzleri hiç gözümün önünden gitmiyor. Durmadan homurdananlardan biri üç buçuk, diğeri ise birkaç ay daha küçük görünüyordu. Her ikisinin de "Tursiops truncatus, Yüzme Klübü Gençlik Kolu" üyeleri olduklarını ve anne himayesinden yeni kurtulmuş olduklarını öğrenmiştim.

Akvariyoğmün dört metre derinliğindeki köşe Mathilda'nın yuvası olmuştu. Mathilda, burada herkes tarafından sevilen kaplumbağaya verilen

isimdi. Rahatlığına pek düşkün olduğu belliydi. İstedığı zaman istediğı yöne doğru yüzüyor, bazen hava alabilmek, bazen de hareket edebilmek veya bir kaç balıkla karnını doyurabilmek gayesiyle su yüzüne çıkıyordu.

Biraz daha ileride görünen ve etrafı seyirciler için ayrılmış olan sıralarla çevrili gösterilerin düzenlendiğı havuzun ziyaretçileri, yetişkinlerden çok gençlerdi. Burası ıslanmaktan biraz olsun korunulabilecek kadar genişceydi. Havuzun kenarından sivri dişlerini göstererek gülümseyen sayısız yunus balıkları pek sevimli görünüyorlardı. Bunlardan üç metre boyuyla dev görünümündeki olanı havuzdan bana doğru sıçramaya çalışıyordu. Elimde onları doyurabilecek herhangi bir yiyecek maddesinin olmayışı

onların tekrar suya atlamalarına yeterli gelmiyor-
du. Çünkü kendisine yem verecek birinin
bulunacağından pek emin görünüyordular. Bu
gerçekte yunuslarla insanlar arasında sadece
gösteri niteliğinde yapılan davranıştan başka bir
şey değildi.

Yunusların terbiyecisi Erika, "Bak işte bu
Mitzi, onu doyurabileceğin herhangi bir yemin
elinde bulunup bulunmadığını anlamaya çalışı-
yor," diyerek sözlerine şöyle devam ediyordu,
"Mitzi'yi kolayca kuyruk kanadından yakalayıp
tekrar suya fırlatabilirsin. Bunu bir an önce
yapman gerekecektir, çünkü hayvanın derisi çok
çabuk kurumaktadır. Ah ! Şimdi bunlardan birini
kuyruk kanadından yakalamayı ne kadar arzu
ederdim. Erika ürkekliliği farkedince, "neden
korkuyorsun sana bir şey yapmaz ki !" diye beni
sakinleştirmeye çalışıyordu. Erika bu sözleri
söylerken sevimli dostumuzun tekrar karaya
sıçramak istediğini farketmişim. Ancak, Erikayla
benim onun bu davranışına aldırmayarak aksi
yöne doğru yöneldiğimizi gördüğünde oyununa
son vermeyi kararlaştırmıştı sanırım.

Bilmem kısa da olsa sizlere Mitzi'nin portre-
sini çizmeyi ne dereceye kadar başarabildim.
Ancak kafamı kurcalayan şu soruyu sizlere
açıklamadan edemeyeceğim. Acaba yunusları
birbirlerinden ayırt edebilmek bu kadar kolay
mıydı ? Tam karşımda her ikisi de yaklaşık iki
metre uzunluğundaki yunuslarla, biraz daha
ileride dev görünümünde olanını, büyüklükleri
hariç, ayırt edebilmek bence pek o kadar kolay
değildi. Evet, ağırlıkları farklı görünüyorsa da
dikkatimi çeken bunlardan birinin gözünün
üzerindeki yara iziydi. Bir de Fritz'in Mitzi'ye
kıyasen daha genişçe bir ağız vardı. Fakat yine de
bu yaratıkları birbirlerinden çok zor ayırt
edebildiğim için kendimi affedemiyordum.

Rapperswil'e varışından sonraki gün öğleye
kadar geçen zamanı "Ben kimim" diye adlandır-
dıkları oyunu oynamakla geçirmiştik. Erika'nın
her iki yeğeni de yunuslarla çeşitli oyunlar
oynamasını pek seviyorlardı. Bu yaratıkları ne
kadar çok sevdiklerini görmemek mümkün
değildi. Cıvardaki küçük çocuklar yakaladıkları
küçük bir sıçanı havuza doğru fırlatmaya
çalışıyorlardı. Yunuslar bunu görünce suya dalıp
onu yakalamaya çalışıyor, birkaç dakika sonra
doymak bilmemesine tekrar iştahlı bir şekilde
kuyruklarını sağa sola sallayıp duruyorlardı.
Böylelikle eğlence programları bitmek bilmi-
yordu.

Ben yunusların oyunlarını seyrederken Erika
ve arkadaşı Beat, buzlukta muhafaza edilen ringa
balıklarını kesmeye çalışıyorlardı. Yunuslar için

hayatı değer taşıyan vitamin tabletlerinin de bu
buzlukta bulundurulduğunu öğrendim.

Yunusların akvaryyumda sadece terbiye edil-
mek gayesiyle bulundurulduklarını düşünmemek
gerekir. Burada onların oyun güçlerinin arttırıl-
masına ve bazı yeni oyunlar öğretilmeye çalışıl-
maktadır. Özellikle havada gösterdikleri beceri-
leri gerçekten görülmeye değer akrobatik hare-
ketlerdir. Örneğin : Uzunca bir deynekle su
üzerinde çeşitli şekiller çizmeye çalışalım.
Çevresinde her olup bitene büyük ilgi gösteren
yunuslar bu şekilleri görür görmez o yöne doğru
yöneleceklerdir. Sonunda deyneğin ucu suyun
altında dikey bir daire oluşturmuş olur. Yunuslar
bu dairenin çevresinde aynı şekilde halkalar
çizerek yüzmeye devam edeceklerdir. Bir süre
sonra deyneği yüzeyde daireler çizebileceğimiz
şekilde yukarı doğru çektiğimizde, bu zeki
yaratıkların yukarı sıçrayarak şahane taklalar
atabildiğini görmemiz mümkündür. Bizlerin
onları bu becerilerinden dolayı mükâfatlandır-
mamız gerekmez mi ?

Sağ taraftaki havuzda bulundurulan yunus
yavrularının henüz eğitilmemiş oldukları göze
çarpıyordu. Havuzda plastikten yapılmış topların
bulundurulduğu ziyaretçileri yunuslarla eğlenceli
bir el topu oynamaya teşvik ediyordu sanki. Tabii
bunu yapmaya hevesli olmak gerekirdi. Yavrular-
dan biri topu hafifçe ağzına dokunduruyor ve
hedefini bulmuşçasına ellerime doğru fırlatmaya
çalışıyordu. Eğer fırlattığı topu yakalayamazsam,
bu defa sinirlenerek tekrar suya dalıyordu.

Bütün bu olanlardan zaman zaman tedirgin
olan tatlı kaplumbağamız Mathilda'nın biraz
daha oksijen depolamak üzere gezintiye çıktığını
görüydüm. Yeterince hava aldığına kanaat
getiren Mathilda yine somurtarak yavaşça köşe-
deki yuvasına çekilmesini biliyordu.

Erika geceleri sık sık Mitzi ve Fritz ile birlikte
yüzmeye gidişinde beni de bu eğlenceye davet
ediyordu. Bunu daha önceden tahmin ettiğinden
mayomu her ihtimale karşı bavlulumun bir
köşesine sıkıştırmıştım. Hiç değilse bir kez de
olsa bu manzarayı görmeliydim diye düşünmü-
şüm. Erika'nın etrafında her ikisi de yüzerek ne
kadar güzel daireler çiziyorlardı. Sonra birden-
bire atılıyorlar ve etrafı sırlıklam ediyorlardı.
Kendilerini sırt kanatlarından yakalatarak çekti-
meye yeltenmeleri gerçekten heyecan verici bir
sürgün avı görünümündeydi. Kafilenin başı ile
sonu arasındaki mesafe bir kaç metreye ulaşabili-
yordu. Geçit merasimini andıran yürüyüşlerinde
zaman zaman ufak daireler çiziyorlar, zaman
zaman da dalarak su yüzünde görünüyorlardı.

Televizyon seri filimlerinde seyrettiğimiz yunusların çok sakın balıklar arasından seçildikleri aşikardı. Ancak havuzdaki yunusların davranışlarını gördükten sonra kendimi bir kahraman gibi hissettiğimden karada kalmaya kararlı olduğum bir kez daha hatırıma geldi. Erika havuzdan dışarı çıktığında vücudundaki çürük ve sıyrıkların biraz daha artmış olduğunu farketmişti. Beni yunusun ön sırt kanatlarının çelik kadar sert olduğunu bildiğinden sık sık ikaz etmeye çalışmış, bu nedenle yüzerken çok dikkatli olmam gerektiğini tekrarlamıştı.

Tesisin üstü yüksekçe bir camla kaplandığından, yunusların havada sıçrayışlarının resmini çekmem mümkün olmamıştı. Ayrıca fotoğraf makinemin devamlı islanacağını düşündüğümünden, bu yaratıkların yanlarına da fazla yanaşamıyordum. Tabii ki dört beş metre mesafeden çektiğim resimlerde uçan filler olarak adlandırdığım yunuslar, bana göre sivri sinek kadar görünüyordular.

Yunusların terbiyecileri ile geçirdiğim bir kaç gün ne kadar çabuk geçmişti. Saatlerce havuzun kenarından ayaklarımı suyun içersinde gelişi güzel hareket ettirmeye bir türlü doyamamıştım. Sanki bu yaratıkların dilinden anlıyor ve kendimi fazlasıyla eğlendirebiliyordum. Arada bir burnumun üzerine ufak bir topun fırlatıldığını hissettiğimde, beni dostane bir şekilde maça davet ediyorlar diye düşünüyordum. Topu geri atmaya-
cak olursam, huzursuz oluyorlar ve acayip sesler çıkararak bana ne kadar çok kızdıklarını belli etmeye çalışıyorlardı. Yunuslar başlarını havuzun kenarına dayayarak kendilerini okşatmaktan çok hoşlanıyorlardı. Sırt kanatlarıyla kuyruk kanadındaki tüylerinin yukarı doğru uzandığını gördüğümde vücut ısısının artmış olduğunu anlamam mümkündü.

Yunusların derisini tasvir etmem oldukça güçtür. Derileri kaygan ve süet görünümündedir. Fritz'in de böyle bir derisi vardı. En çok onu sevmeye başladığımdan hareketlerini yakından izliyordum. Fritz ağzına besili uskumru balıklarını alarak gezintiye çıkmaktan çok hoşlanıyordu. Anlaşılan önce karnını doyuruyor, sonra da kendine böyle bir eğlence buluyordu. Varlığını farkettiği an bana doğru yüzmeye başlıyor ve yemini dişleri arasından düşürmemeye çalışıyordu. Yanıma yaklaştığında ağzındakini ikram etmek istercesine uzatmaya gayret ediyordu. Yemini almak üzere elimi uzatacak olduğum zaman tekrar suya dalıyor ve uskumruyu ayaklarımın dibine fırlatıyordu. Bu davranışına çok şaşırmıştım doğrusu. Hele uskumrunun kuyru-

ğunu dışlerinin arasından bırakmayışı ne kadar ilginçti.

Yunusun bu hareketlerine kızmaya başlamıştım. Bana karşı olan tutumuna itiraz edercesine havuz kenarında bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlıyordum. Bu durum karşısında Fritz benimle tekrar dost olmak istercesine yemlik balığını sol kanadına yerleştirerek gözlerimin önünde bir kaç tur attıktan sonra uskumruyu yine ayaklarımın dibine fırlatmak istiyordu. Çıkış kapısına doğru yöneldiğimde büyük bir homurdanma duymuştum. Belki bana bir şans daha tanımak istiyordu. Onun işine kimse akıl erdiremiyordu.

Erika ve diğer terbiyecilerden heveslenerek ben de bu yaratıkları terbiye etmek istemişim. Elimdeki çemberi gösterince hiç tereddütsüz arasından geçmek için birbirleriyle yarışıyorlardı adetâ. Yavaş yavaş yukarı kaldırdığımda gerçekten bu yaratıkların aynı yükseklikten şaşmadan atlamaya devam ettiklerini görüyordum. Tabii beni bu arada baştan aşağı sırlısıklam etmeyi ihmal etmiyorlardı. Çemberi sudan çıkararak onları yüksekten atlamaya çalışacak olursam, çembere çarparak elimden düşmesine sebep olacaklarından emindim.

Yavru yunuslardan birinin yepyeni bir oyun keşfettiğini farketmişim. Çemberi yarı yarıya geçen yunus bir anda atlamaktan vazgeçip çemberle birlikte dalmayı tasarlıyordu. Havadan sarkıtılan plastik küreyle birlikte oldukça besli görünen diğer yavru yunus durmadan suya dalıp çıkıyor ve topu kanısındakine fırlatmak istiyordu. Karşısındaki küçük çocuksa küreyi bir türlü yakalayamıyordu. Her defasında ya sağına veya soluna düşüyordu. Bunu gören yavru yunus yüzündeki ifadeyi gizliyemiyor ve sanki şu sözleri söylemek istiyordu, "Haydi gel ! Eğer benimle oyuna devam etmek istiyorsan ne duruyorsun topu gidip alsana. Ben bir şeyi iki kez tekrarlamaktan hiç hoşlanmam".

Rapperswil'de geçirdiğim zaman zarfında bu zeki yaratıklara çok gelişmiş bir ruhi yapı göstermeleri nedeniyle çok fazla ilgi duyulduğunu görmüştüm. Yunusların bu yönlerini yansıtan ayrıntılı bilgileri bu hayvanlar üzerinde çeşitli araştırmalar yapan Iohn C. Lilly'nin kitabında bulmak mümkündür. Ancak bu su yaratıklarını yakından tanıyabilmek için onlar hakkında çeşitli yayınları okumak sizleri pek tatmin etmeyecektir. Bana kalırsa onları hayvanat bahçeleri ile akvaryumlarda ziyaret etmek daha yerinde olacaktır. Böylece bu sevimli yaratıklar üzerinde daha derin düşünme olanağımız olacaktır.

KOSMOS'tan
Çeviren : Dr. Ülkü UYSAL